

БЪЛГАРСКО-УКРАИНСКАТА И УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКАТА ЛЕКСИКОГРАФИЯ ОТ НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК

Олга Сорока

Annotation: This article presents the new Bulgarian-Ukrainian and Ukrainian-Bulgarian dictionaries and phrasebooks at the beginning of the XXI centuries.

Keywords: Bulgarian language, Ukrainian language, dictionaries, phrasebooks.

В последните години българско-украинската лексикография се попълни с няколко издания, които имат различни автори, предназначени са за различна аудитория и са с различно качество, но целта им е да бъдат полезни на българските и украинските учени, изследователи, преподаватели, студенти, ученици, журналисти, преводачи, както и на широк кръг читатели – украинци и българи.

Ето защо продължавам да предлагам описанието на тези най-нови украинско-български и българско-украински речници и разговорници, спазвайки хронологичния ред на тяхното публикуване. В настоящата статия ще бъдат описани четири нови издания, трите от които са издадени в Украйна и едно в България.

Олег Степанович Таланов е автор на „Українсько-болгарський розмовник“, тираж 1000 бройки (Таланов 2012). Този украинско-български разговорник представлява тематичен разговорник, като всяка от темите съдържа коментар с необходимата информация за туристи или за хора, решили да посетят България. Например, в темата „Паспортен контрол“ е посочена ценна информация за документите, които се изискват при издаването на българската виза за украинските граждани, дори стойността на извършените услуги (Таланов 2012: 6). В темата „Митница“ са представени условията и правилата за внасянето на различни предмети, стоки и валути в Република България от украинските граждани (Таланов 2012: 10). Темата „Банка“ е придружена с информация за работното време на банките и възможни проблеми при смяна на валутата. Има предупреждение за това, че през 1999 е била проведена деноминация на българската валута и при обмяната трябва да се внимава, което е малко остаряла информация, защото от момента на деноминацията до издаването на разговорника са минали тринадесет години (Таланов 2012: 71-72). Информацията в темата „Телефон“ е доста остаряла – посочените спешни телефонни номера към момента на

издаването на разговорника вече се пренасочени към телефон 112, поръчването на международните разговори вече се осъществява по друг начин и изобщо системата се модернизира напълно (Таланов 2012: 75). Важен за пътуващите украинци обаче е адресът на украинското посолство (Таланов 2012: 75). В коментарите и в самия текст на разговорника има много технически грешки, появили се вероятно в резултат на превод от други езици или поради включен технически редактор на един от езиците, например:

бълг. „В граде“ вместо «В града», „кішкавал“ вместо „кашкавал“, което от горе на всичко не кози кашкавал, „ізад“ вместо „отзад“, без „съмненіє“ вместо „без съмнение“,

укр. „В Пловдіве“ вместо „В Пловдіві“, „церква св. Тижні“ вместо „церква св. Неділі“ и др.

В началото на разговорника е представен фонетичен коментар, а различни конструкции са умело съчетани с подходящия граматически материал, което прави помагалото полезно за изучаването на българския език. Основният материал е разположен в три колонки на украински, български език и транскрибирания вариант, който е акцентиран и е предаден с украинските графеми. Въпреки неточностите и грешките, при добра корекция, по структурата си и лексикалното представяне и тематичното разнообразие разговорникът по нищо не отстъпва на добрите и качествени пособия от този тип.

Пенка Кънева е автор на „Украинско-български речник“ (Кънева 2013), който е „първата украинско-българска лексикографска лястовичка“ в България. Речникът е плод на дългогодишния труд на известната българска преводачка на украинска класическа литература – Пенка Кънева, чрез преводите на която, българският читател има възможност да се докосне до една голяма и важна част от украинската литература, да се потопи в красотата на украинската природа, да се наслади на хубавия украински пейзаж, да запознае с хората, живеещи на тази земя и да види украинската реалност.

Речникът има практическа насоченост и е предназначен за студенти, лексиколози, етнографи, биолози, зоолози и всички, които проявяват интерес към украинистиката, към живота и историята на украинския народ, към неговите нрави, вярвания, митология, занаят, бит, междуличностни и семейни отношения и към неговата богата и разнообразна природа.

За корпуса на речника авторката използва предимно „Словарь української мови“, създаден от видния украински лексикограф Борис Гринченко (1863-1910). Въпросният

труд е издаден за първи път през 1907 г., тоест преди повече от един век. В украинската лексикография, така или иначе, всички пътища водят до „Словарь української мови”, по-познат и като „Речникът на Борис Гринченко“. И до ден-днешен той е търсен, препрочитан и използван от читатели и преводачи. Както отбелязва Пенка Кънева, през дългогодишната ѝ преводаческа практика тя разчита предимно на информацията, предоставяна от „Речника на Борис Гринченко”. Той всеки път е отговарял най-точно на търсенията ѝ. Единствено „Речникът на Борис Гринченко” е успявал да разкрие тънкостите на украинската култура, пъстротата на диалектите, подавал е максимална информация за думите, за тяхното значение, синоними, фразеологизми. Затова в речника на Пенка Кънева са обяснени и разтълкувани реалии, митологична терминология, лексика, свързана със старите вярвания, традиции и обреди, а диалектни, редки и остарели украински думи са преведени с максимално точни български съответствия, посочени са различни видове животни, птици, растения, цветя което превръща речника на Пенка Кънева в малката енциклопедия по украинознание. Тези и много други положителни страни на речника правят делото на Пенка Кънева безспорно важно, актуално и достойно за подражание. Този речник не е просто речник, това е украинската душа в превод на български език, това е мелодията на украинското сърце, преведена на български.

Като отрицателен момент може да се посочи това, че въпреки цялото си богатство „Речникът на Борис Гринченко“ е остарял. Независимо от тежките условия украинският език се развива и в периода от 1907 до 2013 година правописът, например, е променян няколко пъти, в езика се появяват и трайно се настаняват много нови думи от една страна, а от друга – много стари думи се „обзавеждат“ с нови значения, докато предишните отпадат. Тези промени не са отразени в речника на Пенка Кънева, следователно, той не винаги може да бъде сигурен източник за формата и правописа на думата в съвременния украински език, за някои по-нови значения на старите думи, а също така не могат да се открият и най-новите думи. Но все пак преди да отворим речника, не трябва да забравяме, че в основата му стои „Речникът на Борис Гринченко“, който представлява най-съществената част на украинския език и превода ѝ на български език. В речника на Пенка Кънева липсват също така международна лексика, техническа и научна терминология, думи за нововъзникнали понятия и предмети. Тази липса авторката обяснява с това, че обширната международна лексика може да бъде открита във всеки речник за чужди думи, което е истина.

Въпреки тези нюанси и незначителни технически грешки, речникът на Пенка Кънева е много ценен, информативен, познавателен и е първи и засега единствен по рода си в България. Споделям очакванията и надеждите на авторката за това, че този „Украинско-български речник“ ще даде своя принос за сближаването на украинския и българския народ, а също така искрено се надяваме, че той ще подпомогне младите български украинисти, като ги доближи максимално до магията на украинското словесно богатство.

Олга Сорока, Богдан Сокил, Олга Албул са авторите на „Украинско-български разговорник. Фрази. Думи. Коментари“ (Сорока 2015). Изданието е с тираж 100 бройки и е разширено и допълнено издание на украинско-български разговорник „Кажи го на български!“ (Сокил, Сорока: 2011). Разговорникът е предназначен за широк кръг читатели, които владеят един от езиците и които желаят да се научат да говорят или да усъвършенстват знанията си по български. Това издание може да е полезно за преподаватели и студенти в часовете по български език, за туристи при установяване на контакти и общуване в българоезичната среда.

Издаването на разговорника с осъществи благодарение на финансовата подкрепа на Почетния консул на Република България в Лвив – Виктор Нотевски, благодарение на организационната подкрепа на вице-консула Михайло Гук и интелектуалната подкрепа на преподавателите от Софийския университет „Свети Климент Охридски“ д-р Райна Камберова и доц. д-р Албена Стаменова и на доц. д-р Стилиян Стоянов от Югозападния университет „Неофит Рилски“.

„Украинско-българският разговорник“ е структуриран на тематичен принцип. Изборът на темите е свързан с реални ситуации в бита, транспорта, в работата, в университета, по време на пътуване и др. Освен класическите фрази и конструкции: въпрос-отговор, авторите посочват и ключовите термини към всяка една тема, включвани често в речта сленгови думи и изрази, разговорни конструкции, които са неразделна част от съвременното общуване. Също така авторите дават някои граматически коментари, свързани с българската разговорна реч. Например, фразата „Ще се видиМЕ“ е съпроводена с коментар за това, че така нареченото „мекане“ се среща в речта на българите при глаголи от първо и второ спрежение в първо лице единствено число (Сорока 2015: 21). В края на всяка тема има малък речник, в който думите са подредени по азбучен ред. Някои тематични области са разширени с краеведческа информация, например в раздел „Професии“ авторите излагат

списък на имената на известни украинци, които са известни в България, благодарение на таланта и професията си.

Разговорникът има редица неточности при структурирането и систематизирането на лексикалните единици и фрази, които понякога се повтарят. Срещат се грешни ударения и несъответствия, подробно описани от О. Костюшко в рецензията на труда (Костюшко 2015). Рецензентката отбелязва, че тези неточности не омаловажават общото положително впечатление (пак там).

Елза Стоянова и авторски колектив са създателите на „Българско-украински речник на новата европейска лексика от края на XX първите десетилетия на XXI век“ (Стоянова 2015). Книгата е с тираж 300 бройки и представлява сериозно лексикографско издание, подготвено по проект на проф. д-р дфн Елза Стоянова. Речникът съдържа 2 600 речникови единици и техния превод на украински език и на значението на думата. В епохата на бързото развитие на технологиите славянските езици се оказаха под огромното влияние на английския език и се сблъскаха с проблема за адаптацията и предаването на англонеологизмите в езици-приемници. Речникът на проф. Е. Стоянова и авторския колектив събира на едно място адаптираните или новообразуваните думи и значения и дава възможност да се сравнят резултатите на тези процеси в двата славянски езика – българския и украинския. Това отваря врати за нови изследвания в областта на неологията. Речникът е предназначен за специалисти-филолози и за всички, които се занимават с неология. Автори на речника са проф. Елза Стоянова и колектив от студенти по журналистика и филолози от Киевския славистичен университет. В предговора към речника са очертани задачите, които авторите са си поставили, подробно е описана структурата на речниковата статия. В нея има точно определена информация – на първо място е думата в основната ѝ форма, превода ѝ на украински, тълкуването на думата и пример, ексцерпиран от български източници. В речниковата статия се използват много условни знаци, граматически коментари, съкращения, които са описани и разшифровани в предговора. Речникът има много достоинства и е лексикографско събитие. Надявам се да бъде добър пример за подражание и да бъде последван от редица други.

Библиография:

Костюшко 2015: Костюшко О. Рецензія на видання: Сорока О., Сокіл Б., Албул О. Українсько-болгарський розмовник. Фрази. Слова. Коментарі. Ужгород: ІВА, 2015 (под печат).

Кънева 2013: Кънева П. Украинско-български речник. София, Синева, 2013.

Стоянова 2015: Стоянова Е. и авт. колектив. Българско-украински речник на новата европейска лексика от края на XX първите десетилетия на XXI век. Киев, КСУ, 2015.

Сокил, Сорока 2011: Сокил Б., Сорока О. Кажи го на български! Тернопил, Мандривец, 2011.

Сорока 2015: Сорока О., Сокил Б., Албул О. Украинско-български разговорник. Фрази. Думи. Коментари. Ужгород, ІВА, 2015.

Таланов 2012: Таланов О. Українсько-болгарський розмовник. Київ, Арій, 2012.

Информация за автора:

Олга Сорока е главен асистент, лектор по украински език, Катедра по славянско езикознание, Софийски университет „Свети Климент Охридски“.

E-mail: solha@i.ua